

הַתְּחִדָּוֹת

חֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה בְּרֵאֵי הַקְּבֵלָה וְהַחֲסִידוֹת

על פי דברי **הרב יצחק גינזבורג**

אָדָר: פַּחַד הַיְהוּדִים

לגיוּרם של רבים שחששו להפגע.

לאורך מרבית ההיסטוריה היהודית לא היינו מפחידים כלל. מובן שלהיות מפחיד זה לא אידיאל מאוד נשגב, אך במקרה שלנו סבלנו מהקיצוניות ההפוכה: לאורך כל הגלות היינו חלשים ונרדפים וחיינו בפחד מתמיד מהעמים הסובבים אותנו. כמרד במציאות זו

התעוררו יהודים רבים בשלהי המאה התשע-עשרה וקראו ל'תחיה לאומית' שתשיב לעם היהודי את כבודו האבוד. אלמנט מרכזי בכך היה לחזור ולהיות 'מפחידים' - לייסד "יהדות שרירים" חזקה שתוכיח לכולם כי איננו קורבנות חלשים אלא יודעים להתקיף ולהגן על עצמנו.

אימוץ תכונותיו של החזק והפעיל היה חידוש מרענן עבורנו, ובמשך כמה דורות סייע לנו לזקוף את קומתנו ולכבוש לעצמנו חלקת ארץ. רבים אומרים שעוד לא תמה עבודה זו, שהעובדה שעדיין פוגעים בנו פירושה שלא מספיק הטלנו את מוראנו על אויבנו. אך ישנה גם דעה הפוכה, ההולכת ומתבססת בקרב רבים, והיא שנקיטת תפקיד החזק והמפחיד גובה מאתנו מחיר כבד ואף משחיתה אותנו. הצלחנו לבסס עצמנו כמפחידים, היא טוענת, אולם חדלנו לפחד בעצמנו - לפחד מאי-צדק, מניצול לרעה של כוח, מהאפשרות שאנו טועים. ומי שמפחיד ואינו מפחד (רק צוחק על אחרים שמ-פ-ח-ד-י-ם...) אינו אלא בריון. תחושה זו כה עזה, עד כי עבור רבים נגזרת ממנה המסקנה האובדנית, כי עדיף לשוב למצב הגלותי בו חיינו בפחד מתמיד מאשר להמשיך להיות מפחידים בעצמנו.

לַיְהוּדִים הִיְתָה אֹרְחָה וְשִׂמְחָה, וְשִׁשׁוֹן וְיִקָּר.

וּבְכָל מְדִינָה וּמְדִינָה וּבְכָל עִיר וְעִיר מְקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ מִגֵּיעַ שִׂמְחָה וְשִׁשׁוֹן לַיְהוּדִים מִשְׁתָּה יוֹם טוֹב, וְרַבִּים מֵעַמֵי הָאָרֶץ מִתִּיְהוּדִים כִּי נָפַל פַּחַד הַיְהוּדִים עֲלֵיהֶם.

(מגילת אסתר ח, טז-יז)

מייד לאחר הפסוק המפורסם אודות האורה והשמחה והששון והיקר שהיו ליהודים אחרי נס פורים, וכמו כדי לפרט על שום מה היתה השמחה, מספרת מגילת אסתר שאנשים רבים התגיירו כי "נפל פחד היהודים עליהם".

המושג "פחד היהודים" מזמין ניתוח מעמיק. פנימיות התורה - הקבלה והחסידות - מבקשת למצוא בכל מושג ומלה בתורה רבדי משמעות עמוקים. ניגש כעת לבחון את משמעות המושג "פחד היהודים" בשלושה מישורים - מישור ארצי, מישור רוחני ומישור אלוקי (בלשון החסידות, **עולמות-נשמות-אלוקות**).

מישור ארצי: פחד מפני היהודים

המובן הראשון והארצי של "פחד היהודים" הוא הפשט: **פחד מפני היהודים**. מרגע שאחשורוש התייר ליהודים להגן על נפשם מפני שונאי ישראל שביקשו לפגוע בהם, התפשט בממלכה פחד מהם ומהעוצמה החדשה והמפתיעה שניתנה להם, ודבר זה הביא

מישור רוחני: הפחד של היהודים

והנה, דוקא עמדה ביקורתית זו, שתומכיה הם לכאורה הרחוקים יותר מהיהדות, מוצאת הד חזק בתורתנו. במונחי החסידות, המישור הארצי ('עולמות') הינו חלול ופגום אם לא מוסיפים לו את המישור הרוחני ('נשמות'). במישור זה, "פחד היהודים" מתייחס לחווית הפחד של היהודים עצמם. ואיזהו הפחד שצריך לקנן בלב היהודי? יש לו שם מוכר וקדום: יראת שמים.

יראת שמים היא בראש ובראשונה פחד להמרות את פי הבורא בתורתו, אולם בעומק יותר מדובר בפחד לבזות את צלם האלוקים שבנו, להשחת בעצמנו פן נפסיק להיות ראויים לו. החוויה הבסיסית של יראת שמים היא שיש מי שרואה אותנו, שפעולותינו צריכות לתת דין וחשבון מול סמכות שמעלינו: "דע מה למעלה ממך, עין רואה, ואזן שומעת, וכל מעשיך בספר נכתבים". עליה נאמר "אשרי אדם מפחד תמיד" (משלי כה, יד): היא צריכה ללוות אותנו בכל עת, להיות חדרה בכל מעשינו.

החדרת יראת השמים לתוך המעטפת החיצונית של הכוח והגבורה - הפחד של היהודים לתוך הפחד שהם מטילים על אחרים - מאזנת וממתיקה אותה. היא מוסיפה לה מימד של ביקורת עצמית, חשבון נפש, עידון המידות וזיכרון הכוונות, ובכך מהווה תריס בפני הגלישה לבריונות. שילוב זה מציע אפשרות ביניים מאוזנת בין שתי העמדות הקיצוניות שהוצגו לעיל - להיות ריבון כובש וחסר פחד, ולהיות חסר כוח אך מפוחד - שלא סתם מפשרת ביניהן אלא משלבת אותן.

מפירוש זה יוצא, שמה שנפל על עמי הארצות בימי מגילת אסתר, מה שהרשים אותם ועורר את קרבנם, לא היה רק הפחד הפיזי מפני היהודים, אלא גם יראה מיראת השמים שלהם. יראה זו עמוקה מקודמתה, שכן היא אינה מבוססת על פחד אלא על כבוד: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך, ויראו ממך" (דברים כה, י).

מישור אלוקי: "אלקי אברהם ופחד יצחק"

אלא שגם המישור הרוחני אינו מספיק. אם נישאר בו, הרי שבמוקדם או במאוחר ניפול לפח נוסף של שביעות רצון עצמית - הפעם לא מכמה אנו מפחדים אלא מכמה אנו יראי שמיים. קידוש יראת השמים

מוביל לניכוסה לעצמנו, הפיכתה כלי להעצמתנו האישית - בדיוק כמו כוח הזרוע החיצוני. זן חמקמק זה של גאווה יכול להיות בעוכרי השאיפה הרוחנית כולה ולהפיל אותה.

הדרך להשתחרר ממלכודת זו היא לטפס למישור נוסף, בו לא יראת השמים היא העיקר אלא מי שהיא מופנית אליו - היושב בשמים ממנו אנו יראים. זהו הפירוש של "פחד היהודים" במישור האלוקות. כאן, מתייחס הביטוי למושא פחדם של היהודים - הקדוש-ברוך-הוא. אכן, בספר בראשית מדבר יעקב אבינו אודות "אלקי אבי - אלקי אברהם ופחד יצחק" (בראשית לא, מב); כלומר, אחד ממינויו של הקב"ה הוא "פחד", ואם כן "פחד היהודים" יכול להתפרש כ'אלוקי היהודים'.

העליה מהמישור הרוחני לאלוקי היא ההודאה בכך שכל מעלותינו, הן הכוח הפיזי והן יראת השמים שלנו, ניתנו לנו מלמעלה, ואם הקב"ה יחפץ בכך ביכולתו לקחת אותן מאיתנו בכל עת. הביטוי "פחד יצחק", הקושר את הפחד עם צחוק, מזכיר את הפסוק "יושב בשמים ישחק" (תהלים ב, ד), וכן את הבדיחה הידועה "אם ברצונך להצחיק את אלוקים ספר לו את תוכניותיך" (או במקור האידי: "מענטש טראכט און גאט לאכט", האדם מתכנן ואלוקים צוחק). הזכרון כי הקב"ה הוא המנהל האמיתי היחיד של העולם מפוגגת כל יומרה מצדנו להיות בעלי כוח, כולל הכוח הבלתי-כוחני לכאורה של האמונה. כפי שיראת השמים המתיקה את הכוונות החיצוניות, כך השלכת כל מעלותינו אל הקב"ה ממתיקה את הגאוונות הסמויה המתגנבת לחיי האמונה.

לפי פירוש זה, מה שהפיל את "פחד היהודים" על העמים היה נכונות היהודים לשמוט את כל תוכניותיהם ולהפתח לגמרי לרצון השם, כולל לאפשרות שיפסידו. אכן, זה הדבר המפחיד מכל. אלא שהפעם הפחד שהתעורר כלל לא היה מהיהודים אלא מהקב"ה עצמו, מההכרה בכך שהוא מחליט מי יצא ומי יפסיד.

הפירוש השלישי של "פחד היהודים" הוא הפורמי מכולם. לאחר שרכשנו אומץ ארצי, ואז ריככנו אותו ביראת שמים רוחנית, עלינו להשליך הכל מעלה בהפקרות אמונית! כך נזכה לאורה ושמחה ושון ויקר, אמן.

לתגובות: hit Chadshut@gmail.com

דפי "התחדשות" באינטרנט: chodesh.blogspot.com

www.galeinai.net להזמנת ספרים וקלטות 1-700-700-966
מידע על שיעורים 03-9607117

לזכות החיל בצבאות ה' גרשון אבינעם שיחי' ששל, לרגל בר המצווה
שיזכה להיות חסיד, ירא שמים ולמדן